

147η Συνάντηση
Μετα-Ψυχολογίας

Βασίλειος Μαούτσος

6/12/11 ,
Μεταψυχολογικό Σεμινάριο
'**Ίνστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης**
'**Instincts and their Vicissitudes**', 1915, Τόμος XIV
3η Συνέχεια

Οι επόμενες δέκα περίπου σελίδες (126-136) δικαίως έχουν θεωρηθεί δύσκολες ή ακόμη και κατά τόπους συγχυτικές, ειδικότερα όσον αφορά τις περιγραφόμενες διαφορές μεταξύ ενεργητικότητας και ηδονοβλεψίας καθώς σηματοδοτούν έναν ευρύτατο κύκλο θεμάτων μέχρι και εκείνου του περί θανάτου ενστίκτου για το οποίο έχει υπάρξει πλήρης διχογνωμία και δεν θα συζητηθεί στη παρούσα εργασία του Freud. Σίγουρα η περιγραφή του Freud δεν είναι η καλύτερη δυνατή επί ενός θέματος που ο ίδιος του έχει εν πολλοίς καλύψει επαρκώς στο περί Ναρκισσισμού κείμενό του καθώς και στο Περί των Δύο Αρχών της Ψυχικής Λειτουργίας. Εξ αυτού του λόγου αν και οι σελίδες αυτές έχουν πελώριο κλινικό ενδιαφέρον κατέληξαν να δίνουν τροφή για ατελείωτες ερμηνείες που στερούνται αιτιολόγησης. Το σημαντικότερο φυσικά είναι πως όλη αυτή η κατάσταση ιστορικά έστρεψε το ενδιαφέρον των ψυχαναλυτών από τον χώρο των πρωτογενών διαδικασιών σ' εκείνον των δευτερογενών διαδικασιών χωρίς συνειδητοποίηση των τεράστιων φαντασιωσικών διαφορών συμπεριφοράς του ενστίκτου μεταξύ των δύο. Ο Freud όσο ασυστηματοποίητος κι' αν φαίνεται στο συγκεκριμένο του κείμενο ποτέ δεν παύει να είναι σαφέστατος αν και εφ' όσον ο αναγνώστης συνθέσει τα ποικίλα κομμάτια της σκέψης του σε ένα σύνολο.

Σίγουρα το θέμα δεν είναι δύσκολο στη κατανόησή του παρά το ότι στη κλινική εφαρμογή καθίσταται έως και ανυπόφορο εξ αιτίας της σχέσης που θα διαπιστώσουμε να υπάρχει κατά τη μετέπειτα μελέτη του έργου του Freud, όσον αφορά το φόβο του θανάτου και την ανασταλτική δράση στην εν λόγω μελέτη από την Αρχή της Ευχαρίστησης. Όμως, αφ' ενός μεν η γνώση που έχουμε ήδη αποκομίσει περί του άκρως ιδιότυπου και κυριολεκτικά μοναδικού τρόπου λειτουργίας της Αρχής της Ευχαρίστησης - την οποίαν φυσικά αδιαλείπτως επιδιώκει το ένστικτο - και αφ' ετέρου η ασυνείδητη επίγνωση από το πάσχον άτομο ότι πρωτίστως τα *'ίδια τα ένστικτά'* του *'ευθύνονται για τις επιδράσεις εξωτερικών ερεθισμάτων'* επ' αυτού, μας κάνουν να μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι θα κατανοήσουμε και δυνητικά θα μπορέσουμε να εφαρμόσουμε στην κλινική πρακτική την τόσο ουσιαστική σημασία των δίπολων παθητικό/ενεργητικό ένστικτο, μαζοχιστικό/σαδιστικό ένστικτο, επιδειξιτρόπο/ηδονοβλεπτικό ένστικτο, αυτό-ερωτικό/ναρκισσιστικό ένστικτο. Πράγματι, αυτό που μας λείπει ο πάσχων ασθενής είναι *ότι πάντα αυτός φταίει κι' όταν ακόμη δεν φταίει*. Αν ήταν παθητικός, αν δεν έφερε αντίρρηση στο περιβάλλον - όσο περίεργο κι' αν ακούγεται - όλα θα ήταν διαφορετικά! Τόσο αυταπόδεικτη είναι η ευθύνη του! Όμως, ο πάσχων ασθενής μονίμως μας υπενθυμίζει *'αμφιθυμικά'* ότι αυτό είναι ασύμβατο με την ανθρώπινη φύση, όπως ακριβώς περιγράφει ο Freud στην ανωτέρω παραπομπή περί της ανθρώπινης *θρασύτητας* - αν ο όρος είναι δόκιμος - εξ αιτίας φυσικά των μεταλλάξεών του (*'modifications'* σελ. 120) για τις οποίες δεν φέρει καμία ευθύνη. Συνεπώς: 1. η πλέον πρώτη ανθρώπινη πράξη είναι πάντοτε η ενεργητική δράση των μυών εναντίον του περιβάλλοντος λόγω αυτό-ερωτικής ανεπάρκειας αγνώστου αιτιολογίας πέραν της αναγνώρισης συσσωρευμένης ενέργειας εκ της δράσης του ξένου σώματος του ασθενούς. 2. η δεύτερη πράξη είναι η αυτό-προστατευτική ενεργητική δράση υποταγής του νέο-δημιουργούμενου εγώ (διαρκώς εξελισσόμενο *'εγώ-πραγματικότητα'*) εναντίον του νέο-δημιουργούμενου ευχαριστημένου εαυτού του (διαρκώς εξελισσόμενο *'εγώ-ευχαρίστησης'*) που τόλμησε να δράσει εναντίον του πελώριου βιολογικού περιβάλλοντος. 3. η τρίτη πράξη είναι η παθητική αποδοχή του περιβάλλοντος. 4. η τέταρτη πράξη είναι η ενεργητική ταύτιση με την ενεργητική παθητικότητα. Αν όλο αυτό το ψυχολογικό σύμπλεγμα το δεχτούμε ως *'πρωτογενή μαζοχισμό'* του πάσχοντα ασθενή με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που όπως ξέρουμε *'συνάγεται'* από τον Freud ο *'πρωτογενής ναρκισσισμός'*, τότε η αμνησία όλων αυτών των δεδομένων καθορίζει το ασυνείδητο περιεχόμενο όσων ακολουθούν.

Αυτά που ακολουθούν δεν είναι τίποτα άλλο παρά *δευτερογενείς διαδικασίες* με σύνηθες μνημονικό περιεχόμενο ή, εν πάσει περιπτώσει, περιεχόμενο που υπαγόμενο στη ψυχαναλυτική διαδικασία καθίσταται *ανάμνηση*. Σ' αυτές ακριβώς τις δευτερογενείς διαδικασίες αναφέρεται εν πολλοίς ο Freud στις υπό μελέτη σελίδες γι' αυτό άλλωστε και αποφεύγει να ασχοληθεί με θέματα του εγώ όπως είναι η *'μετουσίωση'* ή η *'απόθνηση'* τα οποία έχουν εντονότατο μεν σεξουαλικό περιεχόμενο το οποίο όμως είναι άνευ κλινικής σημασίας εφ' όσον το ένστικτο έχει καταφέρει να υποστεί εγωτική και αυτό-συντηρητική *'σύνθεση'* και συνεπώς να χάσει τον κλινικό του χαρακτήρα. Όντως, το τεράστιο λιβιδινικό περίσσειμα προχωράει, ως γνωστόν, μεθοδικά έτσι ώστε αν δεν γίνει αποδεκτό από το ίδιο το σώμα του υποκειμένου - πράγμα ποσοτικά ανέφικτο - τότε να στραφεί προς το περιβάλλον, όπερ και η εμφάνιση της τεράστιας ανθρώπινης σεξουαλικότητας ως το τελευταίο καταφύγιο της πλεοναζούσης ναρκισσιστικής λίμπιντο. Με αυτά τα δεδομένα κάθε δευτερογενής πράξη του πάσχοντος ατόμου είναι επόμενο ότι εκ πρότερης πρωτογενούς εμπειρίας θα είναι πάντοτε *μαζοχιστική* και αυτονόητα *σεξουαλική* επειδή είναι εγωτικά ανακουφιστική και στη βάση της ναρκισσιστικά οικονομική. Διότι η μαζοχιστική πράξη έχει ένα αμιγώς εγω-προστατευτικό περιεχόμενο όστω κι' αν ξεκίνησε ως σαδιστική και θρασύς προς τη φύση. *'Η απόλαυση του πόνου'* λέει ο Freud *'είναι ένας σκοπός ο οποίος αρχικά ήταν μαζοχιστικός αλλά μπορεί να γίνει ενστικτικός σκοπός σε κάποιον ο οποίος αρχικά έχει υπάρξει σαδιστικός'*. Η χρήση της λέξης *'αρχικά'* σε δύο διαφορετικούς πραγματικούς χρόνους υποδηλώνει με σαφήνεια αυτό που *'αρχικά'* υπάρχει ή μπορεί να υπάρξει στη μνήμη (μαζοχισμός) και αυτό που *'αρχικά'* δεν μπορεί ποτέ να υπάρξει στη μνήμη (σαδισμός) εξ αιτίας του σταματήματος που θα υποστεί εκ της δράσης της Αρχής της Ευχαρίστησης.

Αυτές οι θέσεις του Freud θα αποτελέσουν στη συνέχεια τον βαθύ πυρήνα της ψυχανάλυσης που και ο ίδιος κατά καιρούς προσπάθησε να μετριάσει λόγω των αντιδράσεων που επέφεραν και που θα διαπιστώσουμε εν καιρώ.